

EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ – JIHOČESKÝ KRAJ

Organic Farming – Region of South Bohemia

Hana Doležalová, Kamil Pícha

Katedra obchodu Zemědělské fakulty Jihočeské univerzity v Č. Budějovicích

Summary: The questionnaire survey within the research project of the Faculty of Agriculture MSM 6007665806 analyses the situation of organic farming and biofoods production in the South Bohemia. A particular attention is paid to the mountain and submountain areas of the region. The article brings selected segments of the whole region analysis: object of registration, involvement and satisfaction within the agro-environmental measures and subsidies system, utilization of financial support of Operational programme (Rural Development and Multifunctional Agriculture), selling of bioproduction and main barriers of development. The conclusion defines conditions for further development of organic farming in the area of the South Bohemia.

Key words: *organic farming, production, sales, barriers, conditions for further development*

Souhrn: Dotazníkové šetření v rámci výzkumného záměru Zemědělské fakulty MSM 6007665806 analyzuje stav ekologického zemědělství a výroby biopotravin v Jihočeském kraji, specifická pozornost je dále věnována horským a podhorským oblastem regionu. Příspěvek přináší vybrané segmenty celokrajové analýzy: předmět registrace, zapojení a spokojenost v rámci agroenvironmentálních opatření a dotačních systémů, využití finanční podpory z Operačního programu (Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství), prodej bioprodukce, hlavní překážky rozvoje. Závěr definuje podmínky pro další rozvoj ekologického zemědělství v oblasti Jižních Čech.

Klíčová slova: *ekologické zemědělství, produkce, odbyt, překážky, podmínky pro další rozvoj*

Úvod

Nižší zastoupení průmyslu v Jihočeském kraji příznivě ovlivňuje místní podnebí a životní prostředí. Novohradské hory a Šumava patří k tzv. „Zelené střeše Evropy“ (tj. území s mimořádně uchovanými přírodními a krajinnými hodnotami). O zdravé krajině svědčí výskyt velkého množství chráněných druhů rostlin a živočichů (Natura 2000). Proto jsou tyto oblasti velice perspektivní z hlediska rozvoje ekologického zemědělství.

Zemědělství je velmi důležitou součástí hospodářství kraje. Pracuje v něm jedna čtvrtina obyvatelstva. Rostlinná výroba však není příliš rozvinutá (nedovoluje to horší kvalita půdy a podzoly). Více rozvinutou a hlavní složkou zemědělství je výroba

živočišná. V rostlinné výrobě převažuje bramborářství, živočišné výrobě pak dominuje chov ryb v Třeboňské pánvi, chov skotu (produkce mléka, sýry, jogurty, maso), chov ovcí na šumavských pastvinách, dále prasat a drůbeže. Zemědělská produkce Jihočeského kraje není na trhu realizována tak dobře, jak by to odpovídalo komparativním výhodám regionu, a to zejména stavu životního prostředí a s tím související kvalitě zemědělské produkce.

V Jihočeském kraji bylo k 1. 1. 2006 registrováno celkem 105 ekologických zemědělců a 7 výrobců biopotravin (pouze 4 s certifikovanou produkcí).

Materiál a metody

V období 10/2005 – 3/2006 proběhlo v rámci výzkumného záměru Zemědělské fakulty MSM 6007665806, zaměřeného na rozvoj horských a podhorských oblastí Jihočeského regionu, dotazníkové šetření. Cílem dotazování byla v tomto případě analýza ekologické zemědělské produkce a výroby biopotravin, a to jak na úrovni celého Jihočeského kraje, tak

i specifické vyhodnocení horských a podhorských oblastí. Dotazníkem byli obesláni všichni ekologičtí zemědělci a výrobci biopotravin v Jihočeském kraji. Z těchto respondentů bylo ochotno na dotazníkovém šetření spolupracovat 46 ekologických zemědělců (návratnost 44 %), od výrobců biopotravin byly poskytnuty 4 vyplněné dotazníky (návratnost 57 %).

Výsledky

Předmět registrace ekologického podnikání

V ekologickém zemědělství Jihočeského kraje silně převažuje živočišná produkce nad rostlinnou, to je patrné i na grafu, přičemž živočišnou a zároveň i rostlinnou výrobou se zabývá 26 ze 46 ekologických zemědělců, kteří byli ochotni spolupracovat na dotazníkovém šetření.

Výsledek není překvapivý, protože ekologické zemědělství je nejen v Jižních Čechách ale i v celé České republice orientováno převážně do horských a podhorských oblastí. Dominuje hospodaření na trvalých travních porostech s významnou mimoprodukční funkcí (zachování trvale udržitelného stavu krajiny). Přestože rozloha obhospodařovaných ploch roste, většinou se jedná o pastviny, které

představují téměř 90 % z celkové plochy v ekorežimu. S tím také souvisí specializace farmářů na živočišnou produkci: chov skotu, ovcí a koz.

Důležitým úkolem ekologického zemědělství (v Jihočeském kraji i celé ČR) je zajištění větší druhové pestrosti produkce, a to konkrétně zvýšení produkce okopanin, obilovin, luskovin a především také zeleniny a ovoce. Vhodné by bylo zařadit (dle místních podmínek) i pěstování prádňích či energetických rostlin. Pro diverzifikaci zemědělské produkce lze doporučit například i pěstování alternativních plodin, které se dříve u nás pěstovaly, ale z důvodů nižších výnosů, kvality, změny technologií, potravních zvyklostí, apod. bylo jejich pěstování omezeno nebo přerušeno úplně (např. pohanka, proso, čekanka, různé druhy bylin). Tyto plodiny se všeobecně vyznačují specifickými kvalitativními vlastnostmi (chuťové, nutriční, zdravotní, aj.), jsou součástí racionální výživy, léčebných diet i tzv. funkčních potravin a mohou se dobře uplatnit i v přírodní farmacii či kosmetice. Výrobky ze speciálních plodin mohou na trhu díky své specifčnosti umocněné certifikovaným způsobem produkce, způsobem zpracování, značení i prodeje, dosahovat vyšších cen a tím i zvýšit efektivnost zemědělské produkce. V oblasti živočišné produkce by bylo vhodné zvýšit produkci drůbežního masa a biovejce (dle vývoje výskytu nebezpečného viru „ptačí chřipky“), dále rozvíjet chov skotu s TPM, ovcí a koz.

Zapojení ekofarmy do programu „AGROENVI“ opatření, dotace

Do programu je zapojeno 100 % ekologických zemědělců. Při vyjádření spokojenosti s tímto programem, se většina dotázaných přiklonila k hodnocení známkou 3, průměrná známka byla 2,7. Pouze ve 4 případech ekozemědělci ohodnotili program známkou 1 – „výborně“. Program „AGROENVI“ umožňuje zemědělcům získat významnou finanční podporu, ovšem při dodržení obecných i specifických podmínek jednotlivých titulů.

Dotace. Co se týče dotací, ekologičtí zemědělci nejvíce využívají tituly – LFA (dotace pro méně příznivé oblasti), SAPS (jednotná platba na plochu), TOP-UP (doplňková platba poskytovaná k jednotné platbě na plochu) a AEO (agroenvironmentální opatření). Svou spokojenost s celkovou výší dotací oslovení zemědělci hodnotili nejčastěji známkami 3 a 2, přičemž průměrná známka je 2,7. Dotace ekozemědělčům pokrývají většinou značnou část nákladů. V mnoha případech se objevují hodnoty nad 50 %, v pěti případech dokonce 100 %. Průměrně se procentní podíl dotací na krytí nákladů v Jižních Čechách pohybuje okolo 60 %.

Využití finanční podpory v rámci Operačního programu

Finanční podporu z Operačního (nebo jiného) programu využilo 22 % ekozemědělčů, 67 % nevyužilo tento druh podpory vůbec a 11 % uvedlo, že projekt v současné době připravují. 62 % ekozemědělčů, kteří uvedli, že podpory využili, si projekt vypracovali sami, ostatní prostřednictvím profesionální agentury. Mezi hlavní překážky v získávání finanční podpory, na

kterých se většina respondentů shodla, patřily zejména: složitá administrativa, nutnost mít počáteční kapitál a až po jeho použití čekat na proplacení finanční podpory, zdouhavost ve vyřízení žádosti, přísné podmínky a přitom nejistý výsledek. Na druhé straně se celá čtvrtina zemědělců vyjádřila, že tyto programy jsou pro rozvoj českého ekologického zemědělství velmi potřebné.

Prodej produkce

Svou produkci prodává 85 % zemědělců, přičemž nejčastější formou prodeje jsou dodávky zpracovatelům a prodej ze dvora. Jako problematický se v ohledu dodávek zpracovatelům jeví nízký počet místních zpracovatelů bioproduktů, zemědělci jsou nuceni dodávat svou produkci mimo region, což je finančně méně výhodné. Často je proto využíván administrativně a finančně nejjednodušší systém prodeje – prodej ze dvora. Na druhé straně nejméně využívané jsou dodávky produkce přímo do maloobchodů. Možnosti prodeje vlastní produkce jsou dle odpovědí zemědělců z 53 % nedostatečné, spokojeno je jen 11 % dotázaných. Zbylých 36 % zemědělců hodnotí možnosti prodeje spíše jako dostatečné. Tato skutečnost souvisí s celkově nevyhovující situací v oblasti zpracovatelských kapacit i distribučních cest. Teprve vyřešený odbyt bude předpokladem efektivního rozvoje ekologického zemědělství.

Jako další potenciální možnosti rozšíření produkce ekofarmy zemědělci nejčastěji uváděli: domácí porážku zvířat, výrobu ekologického paliva nebo případně agroturistiku.

Řešením, které by se zde nabízelo, je *odbytová kooperace ekologických zemědělců*, která by jim umožnila soustředit se na výrobu, a problémy se zpracováním a odbytem by pak mohli přenechat např. družstvu, které zajistí svoz, zpracování, balení, reklamu a odbyt bioproduktů.

Prodej na lokálních trzích. Zájem o možnost prodeje produkce na lokálních trzích (prodej do místní obchodní sítě, dodávky do vývařoven, prodej ze dvora apod.) má 59 % zemědělců, 28 % zemědělců nemá zájem vůbec a 13 % dotázaných se touto otázkou dosud nezabývá a uvádí, že neví. Největší zájem mají ekozemědělci o prodej ze dvora (44 %), následuje prodej do místní obchodní sítě (38 %). Je patrné, že řada zemědělců, kteří jsou s možnostmi prodeje nespokojeni, by ráda upřednostnila prodej na lokálních trzích. Protože se 90 % zemědělců zabývá živočišnou produkcí, nejčastější stížnosti jsou na problémy spojené s prodejem zvířat za ceny, které nezohledňují skutečnost, že zvíře pochází z ekologického chovu. Dalším problémem jsou chybějící ekologická jatka. V ČR je pouze omezený počet certifikovaných jatek, které mohou porážet dobytek a udržet biojakost. Důvodem nízké nabídky biomasy jsou přísná hygienická pravidla, která nedovolují porážet a bourat maso přímo na farmách, takže dobytek končí často na konvenčních jatkách a podle zákona ztrácí označení biohovězí.

Hlavní překážky pro rozvoj ekologického zemědělství

Největšími překážkami pro rozvoj je z pohledu ekozemědělců především administrativa, s větším odstupem následují překážky finanční a překážky v podobě přísných požadavků a limitů.

Základní statistické údaje

Průměrně lze charakterizovat ekologického zemědělce v Jihočeském kraji jako člověka ve věku

41-50 let, středoškolského vzdělání, zaměstnává dva zaměstnance a na podnikání se podílí rodina (54 % ekofarem; průměrný počet pomáhajících členů rodiny: 2). Průměrná velikost ekofarmy: 233 ha z.p. a 95 ha o.p. (pokud ekofarma disponuje ornou půdou).

Závěr

Jak lze definovat podmínky pro další rozvoj ekologického zemědělství v oblasti Jižních Čech?

1. Charakter krajiny a struktura půdního fondu zde vytváří předpoklady pro uplatnění alternativních způsobů hospodaření na půdě a v krajině.
2. Rozloha půdního fondu využitelného v současných podmínkách pro ekologické zemědělství je dostatečná a je zřejmé, že zejména v produkčních oblastech jsou značné rezervy.
3. V souvislosti se změnami ve struktuře celého národního hospodářství vč. zemědělství se bude zvyšovat význam ekologického zemědělství nejen z hlediska jeho produkčních funkcí, ale zejména mimoprodukčních funkcí (např. tvorba krajiny) a to zejména v marginálních oblastech.
4. Strukturu ekologické zemědělské produkce a výroby biopotravin je nutno sladit se spotřebitelskou poptávkou po biopotravinách. Dosud není dostatečně zvládnut marketingový přístup.
5. Ekologické zemědělství dosud nevyvíká druhovou pestrostí. 90 % z.p. v ekologickém režimu hospodaření představují TTP (zejména pastviny). Produkce by zde mohla být rozšířena zejména o biovejce, drůbeží maso, mléčné výrobky z kravského a ovčívho mléka, kořenovou či košťálovou zeleninu, brambory, luštěniny, obilniny (pohanka, pšenice, žito), prádne či energetické rostliny, méně náročné druhy ovoce apod.
6. Podmínkou úspěšného rozvoje je však existence zpracovatelských provozů. V celé České republice je evidováno 135 výrobců biopotravin, z toho v Jižních Čechách pouze 7 (4 s certifikovanou produkcí). Tuto situaci lze označit za zcela nevyhovující. Podporovat je nutné jak malokapacitní provozy (pekárenské, uzenářské, mlékárenské, výroba těstovin, konvence apod.),

7. Zvláštní pozornost je třeba věnovat distribuční síti a optimalizaci jednotlivých forem prodeje. Perspektivní je rovněž rozšíření možností prodeje využitím společného odbytu dotačně podpořeného HRDP (zakládání skupin výrobců) nebo lokálním odbytem s možností podpory ze strany místní akční skupiny (MAS – program LEADER+). Společný odbyt tak např. umožní vyhovět i podmínkám obchodních organizací napojených na obchodní řetězce (např. Delvita), které projevují zájem o vyšší objemy dodávek bioprodukce.
8. České ekologické zemědělství by mělo více orientovat na využití prostředků z tzv. strukturálních fondů EU. V této oblasti využít zkušeností úspěšných příjemců podpory; nahradit tradiční konkurenční vztahy vazbami kooperačními. Výměna zkušeností a pomoc při zpracování projektů je realizovatelná např. v rámci spolků – sdružení ekologických zemědělců.
9. V neposlední řadě se vstupem do EU rozšířily potenciální možnosti prodeje výrobků a surovin z ekologického zemědělství na spotřebitelském i zemědělském trhu EU (lze využít teritoriální blízkosti německého a rakouského trhu biopotravinami).
10. K rozvoji ekologického zemědělství by přispělo zjednodušení administrativy a zlepšení přístupu k finančním zdrojům.
11. Ekologičtí podnikatelé by mohli více využívat členství ve spolcích či sdruženích pro získávání aktuálních informací i prosazování společných zájmů.

Použitá literatura

- ŠARAPATKA, B., URBAN, J.: Ekologické zemědělství - učebnice pro školy i praxi. II. díl. 1. vydání. Šumperk: PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, 2005. 332 s. ISBN 80-903583-0-6.
- ŠARAPATKA, B., URBAN, J.: Ekologické zemědělství - učebnice pro školy i praxi. 2. díl. 1. vydání. Šumperk: PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, 2005. 332 s. ISBN 80-903583-0-6.
- www.kez.cz - internetové stránky inspekčního orgánu KEZ o.p.s.

Adresa autora

Ing. Hana Doležalová, Ph.D.	
Studentská 13 370 05 České Budějovice	Tel.: 387772705 e-mail: svecova@zf.jcu.cz